

گفت‌وگو با دبیر علمی همایش تبریز و انقلاب مشروطه ایران
 سید مسعود رضوی فرد

هویت اسلامی و ایرانی بارزه مهم مشروطه‌خواهی تبریز

دکتر احسان شاکری خوئی، ریاست دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز را بر عهده دارد و در برگزاری مستمر همایش سالانه مشروطه‌پژوهی در تبریز از عناصر فعال دبیرخانه این همایش‌ها بوده است. در همایش امسال، او مسئولیت دبیری علمی را دارا است.

قانون اساسی به‌مثابه منشور و میثاق ملی و در عرصه نهادسازی با ورود نهادهای جدیدی چون پارلمان (دارالشورا)، منتخبان ملت، تفکیک قوا، مطبوعات و ارباب جراید، احزاب و انجمن‌ها گام‌های مهمی در عرصه عمل سیاسی برداشت. پس می‌توان نهضت مشروطه را فصل نوین و ممتازی در تحول‌های سیاسی و اجتماعی ایران قلمداد کرد.

◆ حرکت مشروطه‌خواهی ایرانیان را برخی انقلاب، گروهی نهضت و عده‌ای جنبش دانسته‌اند. تحلیل شما از این حرکت چیست و چه عنوانی را برای مشروطیت مناسب می‌دانید؟ در دیدگاه پژوهشگران تاریخ ایران معاصر از اصطلاحاتی چون انقلاب مشروطه، نهضت مشروطه، جنبش مشروطه و حرکت مشروطه‌خواهی و تعابیری نظیر اینها استفاده شده است. برخی مشروطیت را انقلاب نمی‌دانند؛ چراکه در تعریف رایج و مصطلح از انقلاب به عناصری نظیر خشونت، اراده عمومی توده‌ها، رهبری متعین و مشخص و به تغییرات بنیادی و اساسی در نظام سیاسی، ساختارهای اجتماعی و ارزشی و درعین حال تغییرات اساسی در کارگزاران تأکید

مشروطیت را نمی‌توان در انقطاع و گسست از تاریخ و فرهنگ ماقبل و مابعد مشروطه در ایران تفسیر و فهم کرد. در حقیقت مشروطیت تبلور و تجلی خواسته‌ها و تمنیات قاطبه ایرانیان بوده و هست

و تلاش مردم این سرزمین برای بازایی و تداوم بخشی به خواسته‌ها، مطالبه‌ها و هویت دینی و ملی آنها بوده است. مشروطیت را نمی‌توان در انقطاع و گسست از تاریخ و فرهنگ ماقبل و مابعد مشروطه در ایران تفسیر و فهم کرد. در حقیقت مشروطیت تبلور و تجلی خواسته‌ها و تمنیات قاطبه ایرانیان بوده و هست.

بنابراین همچون تمام حرکت‌های اجتماعی و عمومی، قاطبه مردم و اقشار و اصناف مختلف جامعه ایرانی با انقلاب مشروطه همراهی و همدلی داشتند. آرمان‌ها و آمال مشروطیت، در لایه‌های زیرین و نهان خود خواسته‌های بنیادین و عمیقی چون اجرای شریعت، مبارزه با ظلم و استبداد، استعمارستیزی و حفظ استقلال ملی، عدالت‌خواهی و رهایی را مدنظر داشت. اهمیت مشروطیت در بروز و ظهور ندای وجدان عمومی و تاریخی مردم مسلمان شیعه ایران است.

در نهضت مشروطیت ایران عرصه‌های مختلف فکری، اعتقادی و معرفتی، ساخت هنر، ادبیات و عرصه‌هایی نظیر اقتصاد، سیاست، نظام سیاسی و الگوی حکومت مطلوب دچار تحول شد. عرصه معرفت دینی، موضع دین و نظام اعتقادی در مقابل نهادها و سمبل‌های تجدد و مدرنیته، افق‌های نوین و اجتهادی جدیدی را گشود. فقه سیاسی و اجتماعی شیعه در این نهضت، مجادله‌های جدی و اثرگذاری را ایجاد کرد، مجادله‌هایی که در دوره‌های بعد و خصوصاً در جریان انقلاب و شکل‌گیری جمهوری اسلامی ایران تداوم یافت. اهمیت و جایگاه مشروطیت صرفاً در حوزه نظر و آگاهی‌های فکری و اجتماعی ایرانیان محدود نماند. این نهضت در تدوین

◆ اهمیت و جایگاه مشروطیت و حرکت مشروطه‌خواهی ایرانیان را در سیر تحول‌های سیاسی و اجتماعی چگونه ارزیابی می‌کنید؟

تاریخ ایران در مقاطع مختلفی شاهد حرکت‌ها و خیزش‌های مهم و تاثیرگذاری است؛ برخی مقاطع، نقاط عطف و تحول بنیادینی بوده است؛ به‌عنوان مثال، فتح ایران توسط اعراب مسلمان، حمله مغولان و متعاقب آن سقوط نظام و ایده خلافت، ظهور دولت مقتدر صفوی و صورت‌بندی مرزهای جغرافیایی، فرهنگی و سیاسی ایران همگی از پیچ‌های مهم تاریخی در ایران بوده‌اند. در این میان حرکت مشروطه‌خواهی ایرانیان نیز جایگاه ممتاز و درخشانی دارد. نهضت مشروطیت و خیزش عدالت‌خواهان ایرانیان برگ زرینی در تحول‌های سیاسی و اجتماعی ایران و آغاز فصل نوینی در حیات ایرانی‌ها بوده و هست. مسائل، موضوع‌ها و ابتلاهای جدیدی که در ۲۰۰ سال اخیر و با ورود فضای تجدد و مدرنیته، ایرانی‌ها را درگیر خود کرد و در نهضت مشروطیت به صورت بنیادینی طرح شد. تجدد و عصر مدرن، عالم و آدم جدیدی را ظاهر کرد؛ عالمی که در آن گسست‌های جدی و اساسی را با گذشته و میراث کهن شاهد بوده‌ایم. در ایران نفوذ و رسوخ مدرنیته در ابعاد مختلف سخت‌افزاری و نرم‌افزاری آن، مساله‌های جدید و طبیعتاً پاسخ‌های متناسب و نو را طلب می‌کرد. اهمیت نهضت مشروطه‌خواهی ایرانیان به یک اعتبار در پاسخی است که به مسائل جدید ایرانیان داده می‌شود، از طرفی مشروطیت تداوم حرکت تاریخی و خودآگاهی دینی و ملی ایرانی‌ها بوده است. نهضت مشروطه‌خواهی اهتمام